

- дитно-трансферної системи навчання / З. Стельмашук // Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір : регіон. наук.-практ. семінар, 22–23 трав. 2007 р. – Тернопіль, 2007. – С. 75–77.
5. Топорівська Я. Можливості використання комп'ютерних технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя музики / Я. Топорівська // Наукові записки ТНПУ. Серія : педагогіка. – 2009. – Вип. 2. – С. 53–58.
 6. Шеремета І. В. Індивідуальні навчально-дослідні завдання з музично-теоретичних дисциплін як засіб формування професійної культури майбутнього вчителя музики / І. Шеремета // Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір : регіон. наук.-практ. семінар, 22–23 трав. 2007 р. – Тернопіль, 2007. – С. 72–74.

УДК 78.087.681 : 37.018.54.092.33 (477)

М. М. КАМІНСЬКА

**ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ВОКАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
У ЛЬВІВСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ ХОРОВІЙ ШКОЛІ ТА НАРОДНІЙ ХОРОВІЙ КАПЕЛІ
ХЛОПЧИКІВ ТА ЧОЛОВІКІВ «ДУДАРИК»**

У статті досліджено особливості репетиційної та концертної діяльності Львівської державної хорової школи та народної хорової капели хлопчиків та чоловіків «Дударик» під керівництвом Миколи Кацала. Розглянуто методичні засади як виховної, так і вокально-хорової роботи в колективі. Охарактеризовано основні напрями діяльності найвідомішого дитячого хорового колективу Львова.

Ключові слова: дитячий хор, методика, спів, репертуар.

М. М. КАМИНСКАЯ

**ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ ВОКАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ
ВО ЛЬВОВСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ХОРОВОЙ ШКОЛЕ И НАРОДНОЙ ХОРОВОЙ
КАПЕЛЛЕ МАЛЬЧИКОВ И МУЖЧИН «ДУДАРИК»**

В статье исследованы особенности репетиционной и концертной деятельности Львовской государственной хоровой школы и народной хоровой капеллы мальчиков и мужчин «Дударик» под руководством Николая Кацала. Рассмотрены методические основы как воспитательной, так и вокально-хоровой работы в коллективе. Охарактеризованы основные направления деятельности самого известного детского хорового коллектива Львова.

Ключевые слова: детский хор, методика, пение, репертуар.

М. М. KAMINSKA

**HISTORICAL ANALYSIS OF PROBLEMS VOCAL EDUCATION IN LVIV STATE CHOIR
SCHOOL AND FOLK CHOIR BOYS AND MEN «DUDARYK»**

This article is devoted to the vocal education at Lviv State School choiand folk choir «Dudaryk».

A great attention is paid to choral singing, as the choral singing, which combines the unity of word and music sound contributes significantly to the aesthetic education of singers as well as meet their needs in the creation of new spiritual values.

The author mentions such social functions of the choirs as educational, cognitive, artistic, aesthetic, communicative, etc.

Choir promotes language development of thinking, expands the vocabulary of children, behaviors «a great memory for great» collective cooperation leads to a conscious assimilation of musical auditory perceptions.

The most important goal of vocal and choral training of children is to develop general music culture, philosophy, encourage creativity, enhance artistic level of children of different ages, training of the young generation in the spirit of national cultural traditions of Ukraine, which is based on humanism, the achievements of native musical culture and respect for art of others.

A large number of methods of musical abilities offered by different authors, require synthesis and testing how to work with children's choirs.

The article presents an analysis of the methodological principles of the Lviv State School choir and folk choir of boys and men «Dudaryk», founded in 1971 by the Artist of Ukraine gained Taras Shevchenko State Prize Nicholas Katsal.

A deeper analysis of the methodological framework, structure and contents of vocal and choral works is known in Ukraine and abroad, and the staff is extremely important. Therefore, the aim of our study was to examine the experience of working with children's choirs in the system and the structure of the school choir and sharing this experience, for the use of the musicians, teachers in other artistic groups of children throughout the region and Ukraine.

The author covers the concert repertoire of Chapel: Concerts for choir of Dmytro Bortnyanskyj, Artem Vedel, Maxim Berezovsky, carols and songs in processing giants of Ukrainian music – Mykola Lysenko Mykola Leontovich, Cyril Stetsenka, Alexander Koshice also works cantata-oratorio genre: «Stabat Mater» Giovanni Pergolesi, №21 cantata by Johann Sebastian Bach, «Carmina Burana» Carl Orff and others.

The proper organization of the choir, through systematic and consistency of assimilation of musical material, including the age and psychological aspects of children different kinds of musical ear in children can be developed.

A great attention is paid to the rehearsal moreover words of Nicholas Lukych are mentioned that the process of rehearsals is a continuation thinking of composer and continuing of the creative process.

The author determined training in «Dudaryk» to be good for aesthetic and moral development of the individual. Endurance, hard working, ability to bring the case to the end are brought up here.

The team of the children's Choir School «Dudaryk» has several choirs: Preparatory, Junior 1–2 class candidate, the main chapel. The article analyzes the work in each of them, and gives various models of rehearsals.

The analysis carried out in this article suggests that there is a special, unique methodology in this team due to this a great success was done and a great success was achieved and recognition of professional skills of singing from under-developed musical abilities (ear for music of various kinds).

Key words: *children's choir, methods, singing repertoire.*

Велика кількість дитячих хорових колективів, а також різнобарвність методик розвитку їхніх музичних здібностей, теоретико-методичні праці та музичний матеріал до них потребують узагальнення та відпрацювання усистематизованої методики роботи з дитячими хоровими колективами, що дасть можливість педагогам грамотно на відповідному методичному рівні, використовуючи найефективніші форми роботи, вибудовувати свою роботу. У Львівській державній хоровій школі та народній хоровій капелі хлопчиків та чоловіків «Дударик» використовується доступна й ефективна методика розвитку музичних здібностей, яка дає змогу гідно презентувати дитяче хорове мистецтво не лише на теренах України, а й цілого світу.

Зважаючи на малу кількість наукових праць з цієї теми в роботі були використані в основному наукові дослідження молодих науковців А. Шаріфовой, Л. Дердзяк, М. Чопко та ін., а також Статут Львівської державної хорової школи «Дударик».

Мета статті – розкрити досвід роботи з дитячим хоровим колективом (Львівської державної хорової школи та народної хорової капели хлопчиків та чоловіків «Дударик») в

системі і структурі хорової школи та поширення цього досвіду задля його використання музикантами-педагогами в інших художніх дитячих колективах регіону та всієї України.

Хоровий спів – одна з основних форм музичної культури народу, життєвість якого доведена всім історичним рухом розвитку суспільства. Найбільша цінність вбачається у природності колективної творчості і доступності. Саме хоровий спів, у якому детермінується єдність слова і музичного звука, значною мірою сприяє естетичному вихованню співаків, задоволенню їхньої потреби у створенні нових духовних цінностей. Постійно зростають, розширюються і набувають більш важливого характеру соціальні функції хорового співу – виховна, пізнавальна, художньо-естетична, комунікативна тощо.

К. Ушинський про організуюче та дисциплінуюче значення хорових занять писав: «Який це могутній засіб – хоровий спів! У пісні, й особливо хоровій, є взагалі не тільки щось таке, що оживляє та освіжає людину, але і щось таке, що організовує працю, що настроює дружних співаків на дружню справу» [5, с. 17].

Основою навчання хорового співу є розвиток дитячого голосу. Здійснення всіх виховних і навчальних завдань, які вирішуються в хоровому процесі, неможливе без формування того складного музичного інструмента, яким є дитячий голос. До створення дитячого хорового колективу потрібно підходити надзвичайно відповідально.

У 1971 році Микола Кацал при підтримці українського музично-хорового товариства України у Львові заснував хор хлопчиків «Дударик». Від самих витоків існування своєю наполегливою працею її керівник створює умови не лише для інтелектуального, а й для духовного розвитку і задоволення духовних та естетичних потреб громадян. Така позиція згодом була висвітлена в Статуті Львівської державної хорової школи «Дударик».

У 1977 році хору «Дударик» присвоєно звання народної хорової капели. У 1983 р. колектив одержав статус державного закладу та нову назву – Львівська державна чоловіча хорова капела «Дударик».

1989 р. хор хлопчиків став лауреатом Національної премії ім. Тараса Шевченка, (єдиний молодіжний мистецький колектив в Україні). Цього ж року завдяки зусиллям Миколи Кацала та його колег (Любові Кацал та Лесі Чайковської) відкрилася перша в Україні хорова школа. Для цього урядом «Дударик» було виділено будівлю колишнього міського шпиталю св.Лазаря. У 1990 р. «Дударик» став хоровою капелою хлопчиків та мужчин, а згодом одержав статус Львівської державної академічної чоловічої хорової капели. Протягом усього часу свого існування хорова капела є активним учасником міжнародних (Польща, Швейцарія, Франція, Бельгія) і всеукраїнських фестивалів та концертів.

Концертний репертуар капели містить концерти для хору Дмитра Бортнянського, Артема Веделя, Максима Березовського; колядки та щедрівки в опрацюванні корифеїв української музики – Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Олександра Кошиця; «Дударик» виконує також надзвичайно складні твори кантатно-ораторіального жанру: «Stabat Mater» Джованні Перголезі, «Carmina Burana» Карла Орфа, «Радуйся, ниво неполитая» Миколи Лисенка, «Requiem» та Месу С-dur Вольфганга Амадея Моцарта, кантата «Кавказ» С.Людкевича та інші.

З часу заснування «Дударик» відпрацював понад 1500 концертів у найпрестижніших концертних залах, церквах та костелах України, Латвії, Білорусії, Росії, Естонії, Молдови, Словаччини, Швейцарії, Австрії, серед яких Carnegie Hall – США, Домський собор – Литва, Notre Dame de Paris – Франція, «Vancouver-Pacific» International festival Canada Place.

Співаками капели є 70 її вихованців віком від 10 до 35 років. Директор капели – Дмитро Кацал.

Засновником хорової школи і головним диригентом народної капели є народний артист України Микола Кацал. Закінчив у Львові політехнічний інститут (геодезія), музичне училище та консерваторію (диригентура). У 1989 р. став лауреатом Національної премії ім. Тараса Шевченка. З 2000 р. – заслужений діяч мистецтв України.

Колектив дитячої хорової школи «Дударик» існує за принципом студійності, має декілька хорів: підготовчий, молодший 1–2 клас, кандидатський, основна капела. З числа

випускників при капелі діє чоловічий ансамбль, який при потребі вливається в загальний хор для виконання складних партитур, написаних і для мішаного складу.

Впродовж сорокарічного існування завдяки таланту, самовідданій вдачі М. Кацала колектив досяг значних вершин. Хлопці працюють як професіонали за найвищими художніми критеріями – активно розучують нові твори, долаючи все складніші виконавські труднощі.

У хорovu школу набирають хлопчиків віком 5–7 років з музичними задатками. Дітей вчать бути уважними, використовують ігрові форми роботи.

На уроках сольфеджіо, яке проходить один раз на тиждень, вивчають музичну грамоту, знайомляться з історією музики; на вибір вчать грати на інструментах.

Критерії оцінювання дітей: чиста інтонація, «фіксованість інтонації». «Інтонування музичного звука ілюструє духовність, а потім інтелектуальні можливості, треба співом розкрити душу. Дізнатися хто? Який?». Враховуються також діапазон, ритмічне чуття, тембр, сила голосу, спів без сипу, контактність, комунікабельність, вміння концентрувати увагу, фізичне здоров'я (без гаймориту, аденоїдів), 5% дітей не колективісти (вони при бажанні вчать грати на інструменті).

Ті, хто відповідає критеріям, переходить у кандидатський хор, де співають двоголосся (дисканти, альти). Вивчають нескладні твори з репертуару капели. Заняття відбуваються два рази на тиждень.

У 9–11 років хлопці, які себе найкраще проявили, переходять в основну капелу, яка працює чотири рази на тиждень по дві-три години, залежно від потреб. Третина учнів школи потрапляє в капелу – під прес. У них інтелект високий, знання нот добре, професійні форми роботи: читання складних хорових партитур – це ознака високого рівня музичної грамотності.

На думку художнього керівника Миколи Кацала, у дітей швидко розвивається гармонічний слух. Для них характерний принцип наслідування інших дітей. Молодші вчать у старших, копіюють їх. Один з методів його виховання – інсценізація різних образів, настроїв. Кацал зазначив, що «українське вокальне виховання зараз у стані стагнації (застою)».

Специфіка хлоп'ячого колективу: хлопчик, юнак, мужчина – вікова категорія 10–35 років, яких потрібно звести в єдине ціле.

Протягом 40 років відбулась еволюція колективу від самодіяльності до професійності. Висококваліфіковані викладачі школи виховали для капели кадри – баси, тенори. Результат навчання в хоровій школі – хлопці можуть заспівати будь-яку хорову партію.

Як зазначив народний артист України, «дитячий вокал хлопців і дівчат дещо відрізняється. У хлопців росте кадик. Деякі хлопці після мутації можуть співати дискант і тенор, тенор-альт, і навіть... дискант і бас.

У дівчат однакова манера співу: від дівчинки аж до жінки (альт-фальцет). У хлопців особлива побудова резонаторної системи. З віком зміцнюються голосові м'язи, тоді можуть функціонувати два голосові апарати: поверхове і повне задіяння голосових зв'язок. Ті, що кричать басом під час мутації, втрачають фальцетну манеру співу, в кого тонка психологія – зберігають цю манеру (дискант).

«Дударик» – це спеціалізована хорова школа, яка готує кадри для капели. Вплив колективу на формування особистості – благодійний, адаптація, зміцнення психіки, допомога у сімейному вихованні (діти з неповних сімей потребують чоловічого начала). В школі є також дівчатка, сестри хлопців з капели. Для вихованців навчання в капелі – суспільна діяльність, для дорослих – участь у культурному процесі держави. В «Дударіку» панує унікальна атмосфера. Кожна кімната як музей: фотографії, афіші, нагороди, відзнаки. Привітання з обов'язковим поклоном.

На території хорової школи діє екуменічна (соборна) церква святого Лазаря, де щонеділі Божественну Літургію співає «Дударик», тут присутні, звичайно, і родичі дітей.

Як зауважив Микола Лукич, процес репетиційної роботи – це продовження мислення композитора, продовження творчого процесу. Напругу твору композитора потрібно передати на репетиціях. Виконавці мусять відповідати інтелектуальному рівню композитора. Репетиція – це суцільна імпровізація диригента, тим і цікаві керівники дітям. Діти налаштовуються на

серйозні речі автоматично. Важливим етапом у роботі керівника є спостереження за дітьми, щоб не зламати психіку і їх фізичну стійкість.

Отже, при правильній організації роботи в хорі завдяки систематичності та послідовності засвоєння музичного матеріалу, враховуючи вікові та психологічні аспекти розвитку дітей, можна виховати різні види музичного слуху в дітей. Навчання в «Дударіку» корисне для естетичного, морального розвитку особистості. Тут виховується витривалість, працьовитість, здатність доводити справу до кінця. На основі фольклору, високохудожньої музики формуються національно-свідомі, високоморальні люди.

Зроблена спроба аналізу методичних засад роботи у Львівській державній хоровій школі та народній хоровій капелі хлопчиків та чоловіків «Дударик» під керівництвом народного артиста України та лауреата Державної премії ім. Т. Шевченка Миколи Кацала дає змогу стверджувати, що в цьому колективі створено особливу, унікальну методику, внаслідок використання якої досягнуто великих успіхів та визнання професійного рівня співу на основі відповідно розвинутих музичних здібностей (різних видів музичного слуху).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурбан М. Хорове виконавство Львівщини / М. Бурбан. – Дрогобич–Львів, 1999. – 280 с.
2. Дердзяк Л. Формування виховного ідеалу співаків хору «Дударик» / Л. Дердзяк // Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару студентів, аспрантів, молодих вчених. – Дрогобич, 2007. – С. 32–40.
3. Кушка Я. С. Методика навчання співу / Я. С. Кушка. – Тернопіль : Богдан, 2010. – 284 с.
4. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей // Б. М. Теплов. Избранные труды: В 2-х т.т. – М. : Педагогика, 1985. – Т. 1. – 427 с.
5. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : У 2-х т. т. – К. : Радянська школа, 1983. – Т. 1. – 488 с.
6. Чопко М. Творчий шлях хорової капели «Дударик» / М. Чопко // Дипломна робота студентки V курсу диригентського факультету ЛНМА ім. М. В. Лисенка. – Львів, 2004. – 73 с.
7. Шарифова А. Перспективи розвитку дитячого хорового мистецтва України в ХХІ ст. / А. Шарифова // Збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції «Хорове мистецтво України та його подвижники». – Дрогобич, 2011. – С. 385–391.

УДК 78. 041

М. Л. ШВИДКІВ

ХУДОЖНЯ ВИРАЗНІСТЬ МОВЛЕННЯ ЯК ОСНОВА ОВОЛОДІННЯ ТЕХНІКОЮ СПІВУ

У статті досліджено деякі аспекти виховання культури виразності виконавського мовлення співаків як основи досконалого оволодіння технікою співу. Розглянуто процес роботи над вокальним твором, особливі труднощі якого становлять проблеми, зумовлені вербальним (словесним) характером вокальної музики, а також необхідністю на практиці реалізувати синтез слова і музики. Звернено увагу на плекання і популяризацію української мови, що сьогодні є одним із найактуальніших завдань сучасних співаків.

Ключові слова: мовлення, фонетичні особливості, культура мови, дикція, артикуляція.